

Stefan Dudra

**CERKIEW ŚW. MIKOŁAJA JAKO
ELEMENT ZACHOWANIA TOŻSAMOŚCI
LUDNOŚCI PRAWOSŁAWNEJ W ZIELONEJ GÓRZE**

Powstanie i rozwój parafii prawosławnej w Zielonej Górze związane było z przesiedleniem ludności ukraińskiej i lemkowskijskiej na Ziemię Zachodnie Polski w ramach akcji „Wisła”. Parafia św. Mikołaja wchodzi w skład Diecezji wrocławsko-szczecińskiej. Do 1958 roku funkcjonowała w ramach dekanatu wrocławskiego, a po zmianach w strukturze dekanalnej prowadzi działalność duszpasterską w dekanacie zielonogórskim.

**Kształtowanie się struktury administracyjnej Kościoła
prawosławnego na Ziemiach Zachodnich po 1945 roku**

Pierwszą grupę wiernych na terenach Ziemi Odzyskanych stanowiła ludność, która wiązała swoją lepszą przyszłość z nowym miejscem zamieszkania. Część jej stanowili prawosławni żołnierze walczący na zachodzie Europy, jeńcy wojenni oraz pracownicy powracający z robót przymusowych. Trudno określić dokładną liczbę tej ludności. Według zachowanych archiwaliów ilość jej można szacować na 2–3 tys. osób¹.

Władze kościelne rozpoczęły organizowanie prawosławnego życia religijnego na obszarze Ziemi Odzyskanych bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej. Już w sierpniu 1945 roku Warszawski Duchowny Konsystorz Prawosławny delegował ks. Stefana Bieguna² na ziemie zachodniej Polski. 18 października 1945 roku odnowiła działalność parafia w Poznaniu³. 9 listopada 1945 roku ks. Leonidasowi Byczukowi, polecono obsługiwanie ludności

---

¹ Archiwum Prawosławnej Diecezji Wrocławsko-Szczecińskiej (dalej: APDWSz), Pismo ks. A. Kalinowicza do Warszawskiego Duchownego Konsystorza Prawosławnego z 18 IX 1946 r.

² *Ibidem*, Akta osobowe ks. S. Bieguna, por. także: K. URBAN, *Ks. Stefan Biegun (1903–1983)*, *Zapis jednego życia*, Kraków 2000.

³ Z Warszawskiego Konsystorza. Ruch służbowy za rok 1945, „Wiadomości Metropolii Prawosławnej w Polsce” 1947, nr 1–2. O kształtowaniu się struktury administracyjnej cerkwi na Ziemiach Odzyskanych zob.: S. DUDRA, *Kościół prawosławny na ziemiach zachodnich i północnych Polski po II wojnie światowej*, Zielona Góra 2004.

prawosławnej w Pile i okolicznych miejscowościach⁴. 26 kwietnia 1946 roku misję opieki i udzielania posług religijnych dla prawosławnych w Jeleniej Górze otrzymał ks. Eugeniusz Lachocki⁵. Podobne dyspozycje dotyczące opieki i organizowania placówek duszpasterskich w Zielonej Górze i okolicach skierowane zostały również do ks. Mikołaja Pronińskiego i Piotra Łopatko⁶.

Pierwsze nabożeństwa w Wałczu odprawiane były przez przybyłego z Pily ks. Leonidasa Byczuka od marca 1946 roku⁷. W 1946 roku udało się utworzyć także parafię w Szczecinie⁸ i Wrocławiu⁹. Od 30 grudnia 1946 roku potrzeby religijne w Słupsku i okolicach realizował ks. Piotr Weremczuk¹⁰. Wymienione wyżej parafie stanowiły swego rodzaju fundament pod późniejszy rozwój życia prawosławnego na tym terenie.

W celu objęcia opieką duszpasterską ludności prawosławnej przebywającej na tych obszarach oraz konieczności zorganizowania dla niej życia religijnego, już 7 maja 1946 roku utworzona została Administratura dla Parafii Prawosławnych na Ziemiach Odzyskanych¹¹, która 15 lipca 1946 roku została przekształcona w Diecezję Ziem Odzyskanych¹². 31 grudnia 1946 roku

⁴Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), Urząd do Spraw Wyznań (dalej: UdSW), Wydz. III Nierzymkokatolicki, syg. 5b/3, także: Z Warszawskiego Konsystorza. Ruch służbowy za rok 1945, „Wiadomości Metropolii Prawosławnej w Polsce” 1947, nr 1–2.

⁵Archiwum Metropolii Prawosławnej w Warszawie (dalej: AMP), syg. 135/p, Decyzja Metropolity Dionizego z 16 IV 1946 r., por. także: K. URBAN, *Z dziejów Kościoła prawosławnego na Dolnym Śląsku 1946–1956*, Białystok 1998, s. 22.

⁶APDWSz, Akta osobowe ks. M. Pronińskiego.

⁷Oficjalnie parafia w Wałczu została erygowana w dzień Świętej Trójcy w 1947 roku, APDWSz, Parafia Wałcz, także Jubilatka z Wałcza, „Przegląd Prawosławny” 1996, nr 9.

⁸AMP, Pismo Warszawskiego Duchownego Konsystorza Prawosławnego do Departamentu Wyznaniowego MAP z 28 marca 1946 r. Według danych Konsystorza w Szczecinie zamieszkiwało ok. 800 osób wyznania prawosławnego.

⁹AMP, Uchwała Warszawskiego Duchownego Konsystorza Prawosławnego z 15 X 1946 r. We Wrocławiu już w latach 1944–1945 były sporadycznie organizowane nabożeństwa prawosławne dla znajdującej się tam ludności ukraińskiej. Przebywało tam również kilku hierarchów Ukraińskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego, por.: K. URBAN, *Z dziejów Kościoła...*, s. 22.

¹⁰APDWSz, Akta osobowe ks. P. Weremczuka.

¹¹AAN, Ministerstwo Administracji Publicznej (dalej: MAP), syg. 1042, mkrf B-2062, Pismo Warszawskiego Duchownego Konsystorza Prawosławnego do Departamentu Wyznań MAP z 10 V 1946 r. W piśmie zwracano uwagę na potrzebę objęcia opieką duszpasterską ludności prawosławnej w Szczecinie, Gdańsku, Gdyni, Sopocie, Jeleniej Górze, Olsztynie i Wrocławiu. Początkowo Administraturą zarządzał ks. A. Kalinowicz (05.06.1946 r.–05.02.1947 r.), a następnie ks. W. Rafalski (05.02.1947 r.–17.09.1947 r.), *ibidem*, Pismo Warszawskiego Duchownego Konsystorza Prawosławnego do Departamentu Wyznaniowego MAP z 8 II 1947 r.

¹²AAN, MAP, syg. 1042, mkrf B-2062, Pismo Warszawskiego Duchownego Konsystorza Prawosławnego do Departamentu Wyznaniowego MAP z 19 VIII 1946 r.

wikariuszem nowej Diecezji, z nadanym tytułem Biskupa Wrocławskiego z siedzibą w Łodzi, mianowany został bp Jerzy (Korenistow)¹³.

Zasadniczo sytuacja uległa zmianie w wyniku przeprowadzonej w 1947 roku akcji „Wisła”¹⁴. Na obszarze Polski zachodniej i północnej znalazła się ludność wyznania zarówno prawosławnego, jak i greckokatolickiego. W myśl założeń akcji deportacyjnej, osadnictwo tej ludności regulowane było odrębnymi przepisami, w których normy ustalające jego tok odbiegały zasadniczo od dotychczas stosowanych. Władze poszczególnych powiatów w porozumieniu z Powiatowymi Urzędami Bezpieczeństwa Publicznego, które miały nadzorować całość prac i prowadzić ścisłą ewidencję osiedlanych w ramach tej akcji, były zobowiązane bezwzględnie stosować się do zarządzeń Departamentu Osiedleńczego Ministerstwa Ziem Odzyskanych.

Zgodnie z instrukcją z 31 lipca 1947 roku spod osadnictwa „Wisła” miało być wyłączone pas nadgraniczny lądowy szerokości 50 km oraz morski i miast wojewódzkich 30 km. Cały proces osadniczy tej ludności na nowych ziemiach zakładał terytorialne rozproszenie przesiedleńców i przewidywał, że liczba osadników w zasiedlonej gromadzie nie będzie przekraczać 10% stanu ludności. Jednakże rozszerzenie akcji deportacyjnej, a zwłaszcza duże nasilenie tempa jej przeprowadzania w poszczególnych okresach, zmusiło władze do zmian w planach osadniczych. Ostatecznie Ministerstwo Ziem Odzyskanych wydało 10 listopada 1947 roku poszczególnym Urzędom Wojewódzkim nowe wytyczne, określające zasady osiedlania tych osadników. Zakazywano umieszczania ich w pasie nadgranicznym lądowym 30 km, morskim 10 km i miast wojewódzkich 20 km. Przy czym ograniczenia dla lądowego pasa nadgranicznego nie dotyczyły granicy z ZSRR¹⁵.

Swoboda ruchu przesiedlonej ludności, tzn. możliwość przemieszczania się była ograniczona. W szczególności zakazane było opuszczanie nowych terenów i powrót w rodzinne strony. Zezwolenia na zmianę zamieszkania mogły być udzielane jedynie w wyjątkowych wypadkach (rozdzielenie rodziny żyjącej we wspólności gospodarczej, przesiedlenie osób starszych lub innych niezdolnych do pracy, jeżeli przesiedlali się do krewnych na nowych

¹³ *Ibidem*, syg. 1046, mkrf. B-2066, Pismo Metropolity Dionizego do Departamentu Wyznaniowego MAP z 3 I 1947 r.

¹⁴ Akcja „Wisła” poza ludnością prawosławną objęła także wiernych Kościoła greckokatolickiego, szerzej o akcji „Wisła” zob.: E. MIŚLIŃSKI, *Akcja „Wisła”. Dokumenty*, Warszawa 1993; S. DUDRA, *Akcja „Wisła” na Łemkowszczyźnie*, „Rocznik Sądecki” T. XXVI, Nowy Sącz 1998; F. KUSIAK, *Akcja „Wisła” 1947 rok*, Wrocław 1994; R. DROZD, *Polityka władz wobec ludności ukraińskiej w Polsce w latach 1944–1989*, Warszawa 2001.

¹⁵ S. DUDRA, *Łemkowie. Deportacja i osadnictwo ludności łemkowskiej na Środkowym Nadodrzu w latach 1947–1960*, Głogów 1998, s. 62, zob. także: I. HAŁAGIDA, *Ukraińcy na zachodnich i północnych ziemiach Polski 1947–1957*, Warszawa 2003.

ziemiach). Zezwoleń na zmianę zamieszkania w obrębie województwa udzielał Wydział Osiedleńczy Urzędu Wojewódzkiego w porozumieniu z władzami bezpieczeństwa, zaś z jednego województwa do drugiego – Ministerstwo Ziem Odzyskanych na wniosek Urzędu Wojewódzkiego, uzgodnionego z władzami bezpieczeństwa.

Podania dotyczące wszelkich spraw wynikających ze specjalnych warunków akcji „Wisła”, w szczególności kwestie przesiedleń poza ramy powiatu, różnego rodzaju wyjazdów (np. w poszukiwaniu członków rodziny), miały być składane do Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego, które miały być ponadto informowane o każdej sprawie, w jakiej osiedleńcy zwracali się do władz administracji ogólnej. Ministerstwo Ziem Odzyskanych zalecało wręcz stały kontakt z Powiatowymi Urzędami Bezpieczeństwa Publicznego w sprawach osadników z akcji „Wisła”. Zasadniczym celem deportacji było maksymalne rozproszenie wysiedlonej ludności, a następnie asymilacja w nowym środowisku polskim¹⁶.

Akcja „Wisła” wymusiła zmianę struktury funkcjonowania Cerkwi prawosławnej. W celu usprawnienia organizacji życia kościelno-religijnego dla przesiedlonej ludności już 17 września 1947 roku dokonano podziału Diecezji Ziem Odzyskanych na trzy dekanaty: wrocławski – ks. dziekan Aleksy Znosko (1947–1949)¹⁷, szczeciński – ks. dziekan Jan Ignatowicz (1947–1961)¹⁸ i olsztyński – ks. dziekan Aleksy Awajew¹⁹. Dwa pierwsze stały się następnie podstawą funkcjonowania i rozwoju Diecezji wrocławsko-szczecińskiej²⁰.

Kolejne zmiany zaszły 12 listopada 1948 roku, kiedy to decyzją Soboru Biskupów wydzielono trzy diecezje: warszawsko-bielską, białostocko-gdańską i łódzko-wrocławską. W skład tej ostatniej weszły cztery dekanaty: łódzki, krakowski, szczeciński i wrocławski. Diecezja obejmowała terytorium województw: łódzkiego, krakowskiego, poznańskiego, rzeszowskiego, szczecińskiego i wrocławskiego, a siedziba Kurii Biskupiej mieściła się w Łodzi²¹. Ostatecznie prace związane z podziałem diecezjalnym zostały uregulowane 7 września 1951 roku. Decyzją Soboru Biskupów utworzone zostały cztery diecezje: warszawsko-bielska, białostocko-gdańska, łódzko-poznańska

¹⁶S. DUDRA, *op. cit.*, s. 62–64.

¹⁷APDWSz, Akta osobowe ks. A. Znosko.

¹⁸*Ibidem*, Akta osobowe ks. J. Ignatowicza.

¹⁹AAN, MAP, syg. 1042, mkrf B-2062, Pismo Warszawskiego Duchownego Konsystorza Prawosławnego do Departamentu Wyznaniowego MAP z 24 IX 1947 r.

²⁰*Ibidem*, syg. 1043, mkrf B-2063, Pismo abp. Tymoteusza do Departamentu Wyznaniowego MAP z 11 III 1949 r. Dekanat olsztyński włączony został do Diecezji białostocko-gdańskiej.

²¹*Ibidem*, syg. 1043, mkrf B-2063, Pismo abp. Tymoteusza do Ministra MAP z 11 III 1949 r., por.: także: „Wiadomości Metropolii Prawosławnej w Polsce”, 1948, nr 6–12.

i wrocławsko-szczecińska. Struktura powyższa została utrzymana aż do lat 80. ubiegłego stulecia²².

Akcja „Wisła” stworzyła nową sytuację dla wiernych wyznania prawosławnego na Ziemiach Zachodnich Polski. Życie religijne wśród tej ludności zaczęło się odradzać bezpośrednio po przesiedleniu. Już na przełomie sierpnia i września 1947 roku w miejscowości Przeclaw (pow. Szprotawa), osiedlony tam ks. Dymitr Chylak rozpoczął odprawianie nabożeństw w prywatnych pomieszczeniach. Udzielał także pierwszych ślubów. Od jesieni 1947 roku rozpoczęto celebrowanie liturgii w Buczynie oraz w Brzezinach (Biernatów) koło Leszna Górnego (ks. D. Chylak).

W kwietniu 1948 roku nabożeństwo w Stanach (pow. Nowa Sól) odprawił ks. Jan Lewiarz, 2 maja w Zalesiu – ks. Michał Popiel, a 6 czerwca w Łagowie – ks. Stefan Biegun (kilka miesięcy później nabożeństwa zostały przeniesione do Torzymia). 8 września w Zielonej Górze rozpoczął pracę duszpasterską z osiedloną tam ludnością ks. Mikołaj Proniński. W roku 1949 rozpoczęto zaspakajanie potrzeb duchowych ludności prawosławnej w Przemkowie (14 czerwca – ks. Wiktor Masik)²³, Lipinach (przeniesione nabożeństwa ze Stanów), Szprotawie, Koźuchowie (4 grudnia – ks. Michał Popiel; przeniesione z Zalesia)²⁴ i Polkowicach (17 czerwca). Ponadto, w zachowanych archiwaliach wymieniana jest jeszcze jako punkt duszpasterski pierwszych nabożeństw miejscowość Wrociszów (1948)²⁵.

²²AMP, Pismo Metropolity Makarego do Urzędu do Spraw Wyznań z 7 IX 1951 r. Podział na diecezje z 1951 r. przetrwał zasadniczo do początków lat 80. (w 1983 r. erygowana została Diecezja przemysko-nowosądecka, a w 1989 r. lubelsko-chełmska). Miały miejsce jeszcze jedynie niewielkie korekty terytorialne dotyczące przynależności poszczególnych parafii, ich tworzenia bądź likwidacji, powstawania nowych dekanatów.

²³AAN, UdSW, III Nierzymsskokatolicki, syg. 9/7. Początki życia religijnego w Przemkowie sięgają 1947 r. W lipcu ks. S. Biegun zwrócił się do Urzędu Wojewódzkiego we Wrocławiu o wyrażenie zgody na utworzenie parafii w Przemkowie. Nie dało to pozytywnych rezultatów ze względu na odmowę Urzędu Wojewódzkiego, który „[...] nie widział potrzeby tworzenia parafii prawosławnej w tej miejscowości”. Podobnej treści pisma w początkowym okresie dotyczyły również innych ośrodków zamieszkałych przez ludność prawosławną, por.: A. DUDRA, S. DUDRA, *Cerkiew i Parafia Prawosławna w Przemkowie 1949–1999*, Głogów 1999.

²⁴Dokumentacja dotycząca przekazania kościoła ewangelickiego dla parafii prawosławnej w Koźuchowie, Archiwum Państwowe we Wrocławiu (dalej: APW), Urząd Wojewódzki Wrocławski (dalej: UWW), syg.VI/767, Pismo Starosty Powiatowego Koźuchowskiego do Urzędu Wojewódzkiego we Wrocławiu z 17 X 1949 r., także APDWSz, Parafia Koźuchów.

²⁵APDWSz, Parafia Koźuchów. W większości przypadków bezpośrednio po przesiedleniu nabożeństwa prawosławne były odprawiane w prywatnych pomieszczeniach, w miejscowościach, gdzie znajdowali się wierni. W późniejszym okresie były przenoszone do powstających parafii.

W latach 50. zostały uruchomione kolejne prawosławne placówki duszpasterskie. W 1952 roku rozpoczynają działalność parafie Ługi i Brzoza, a w 1955 roku Leszno Górne²⁶. W 1952 roku podejmowano próby uruchomienia parafii prawosławnej w Sulechowie²⁷ oraz czyniono starania o przydział obiektów poewangelickich na potrzeby kultu prawosławnego w Żarach i Świebodzinie²⁸. Pomimo zgody Urzędu do Spraw Wyznań na przekazanie ludności prawosławnej obiektu w Międzyrzeczu kwestia ta nie została załatwiona pozytywnie, ze względu na sprzeciw proboszcza parafii rzymskokatolickiej w tym mieście²⁹.

W maju 1954 roku władze Kościoła prawosławnego podjęły próbę uruchomienia placówki duszpasterskiej w Dobiegniewie³⁰. Prezydium WRN w Zielonej Górze nie wyraziło jednak zgody na przekazanie kościoła i budynku plebanii dla ludności prawosławnej. Powodem negatywnej decyzji był fakt zajmowania kościoła i plebanii przez księdza katolickiego (obiekt w Dobiegniewie był czynną placówką filialną) oraz istnienie oddalonej o 6 km parafii prawosławnej w Ługach. Ponadto, zdaniem Wydziału do Spraw Wyznań w Zielonej Górze „[...] powstanie nowej placówki prawosławnej w Dobiegniewie doprowadziłoby do zaostrzenia i tak tam istniejących antagonizmów międzywyznaniowych”³¹.

Działalność kolejnych Ordynariuszy Diecezji³² zmierzała do erygowania nowych punktów duszpasterskich, które byłyby w stanie zaspokajać potrzeby religijne wiernych. Uruchomione zostały parafie w Gorzowie Wielkopolskim (1963), Oleśnicy (1964), Wrocławiu (1970), Głogowie (1982) i Sokółsku (1996).

---

²⁶Zestawiono w oparciu o materiały z APDWSz oraz AAN, UdSW, III Nierzymaskokatolicki, syg. 22/572, 25/46, 25/42.

²⁷APDWSz, Akta osobowe ks. M. Pronińskiego, Pismo Biskupa Wrocławskiego i Szczecińskiego Stefana z 30 VI 1953 r., o kształtowaniu się sieci parafialnej Kościoła prawosławnego na Ziemiach Odzyskanych, (zob.: S. DUDRA, *Kościół prawosławny...*).

²⁸AMP, Pismo Biskupa Wrocławskiego i Szczecińskiego Stefana do Metropolity Makarego z 22 III 1952 r.

²⁹APDWSz, Pismo Prezydium WRN w Zielonej Górze z 28 VII 1952 r.

³⁰AMP, Pismo metropolity Makarego do Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie z 17 II 1954 r.

³¹Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (dalej: APZG), PWRN, Wydział do Spraw Wyznań, syg. 231, Pismo Prezydium WRN w Zielonej Górze do Urzędu do Spraw Wyznań w Warszawie z 28 V 1954 r.

³²Po śmierci bp. Michała, Diecezją czasowo zarządzał metropolita Makary (05.12.1951 r.–22.03.1953 r.). 22 marca 1953 r. ordynariuszem został bp Stefan, który godność tę pełnił do 5 maja 1961 r. Kolejnymi ordynariuszami byli bp Bazyli (05.05.1961 r.–24.01.1970 r.) i abp Aleksy (26.01.1970 r.–24.09.1982 r.). Od 1983 r. ordynariuszem Diecezji jest abp Jeremiasz.

W 2000 roku nastąpiły zmiany w strukturze dekanalnej Diecezji. W skład istniejących czterech dekanatów (wrocławskiego, zielonogórskiego, szczecińskiego i koszalińskiego) 1 maja utworzony został dekanat lubiński. Skupia on parafie wyodrębnione z dekanatu wrocławskiego: Legnica, Lubin, Zimna Woda, Michałów, Rudna, Głogów, Studzionki i Jelenia Góra. Funkcję dziekana pełnił ks. Michał Żuk³³. Łącznie w pięciu dekanatach funkcjonowało 40 ośrodków duszpasterskich. Ostatecznie sieć parafialna Diecezji wrocławsko-szczecińskiej ukształtowała się na początku XXI wieku. W 2002 roku erygowane zostały parafie św. Piotra Mohyły Metropolity Kijowskiego we Wrocławiu oraz św. Równych Apostołom Konstantyna i Heleny w Zgorzelcu, a w 2006 roku parafia p.w. Opieki Przenajświętszej Bogarodzicy w Słubicach³⁴.

Parafia Prawosławna Św. Mikołaja Cudotwórcy w Zielonej Górze

Powstanie parafii prawosławnej w Zielonej Górze związane było, jak już wspomniano, z przesiedleniem ludności ukraińskiej i lemkowski w ramach akcji „Wisła”. Na tereny ówczesnego powiatu zielonogórskiego przesiedlono 531 osób³⁵. Zostali oni rozmieszczeni w gminach: Zabór (115 osób), Świdnica (76), Racula (15), Czerwińsk (17), Płoty (26), Zawada (47), Kisielin (91), Otyń (38) i Bojadła (15). Ponadto 59 osób zostało przydzielonych na majątki państwowe. W samej Zielonej Górze osiedlono 32 osoby³⁶. Należy zaznaczyć, że nie wszyscy byli wiernymi Cerkwi prawosławnej. Część stanowili wyznawcy Kościoła greckokatolickiego.

Początki parafii prawosławnej w Zielonej Górze sięgają połowy 1948 roku. Jednakże pierwsze spotkania miejscowej ludności prawosławnej, dotyczące konieczności posiadania własnej świątyni odbywały się w prywatnych mieszkaniach już pod koniec 1946 roku³⁷. Kwestia ta uległa intensyfikacji

³³APDWSz, Okólnik Kancelarii Prawosławnego Arcybiskupa Wrocławskiego i Szczecińskiego z 19 IV 2000 r.

³⁴Parafia w Słubicach została erygowana 22 maja 2006 r. Proboszczem został mianowany ks. Dariusz Ciołka, a wikariuszem ks. Michał Kowal. Jednak już 31 maja 2006 r. ks. D. Ciołka został odwołany ze Słubic, a parafię powierzono ks. M. Kowalowi, APDWSz, Dekret Prawosławnego Arcybiskupa Wrocławskiego i Szczecińskiego Jeremiasza z 22 V 2006 r., *ibidem*, Pismo Prawosławnego Arcybiskupa Wrocławskiego i Szczecińskiego Jeremiasza do Wojewody Lubuskiego z 22 V 2006 r.

³⁵APZG, Urząd Wojewódzki Poznański, Ekspozytura w Gorzowie Wielkopolskim, sygn. 1311, Wykaz ludności z akcji „W” osiedlonej w powiecie zielonogórskim. Przesiedleńcy przybyli na teren powiatu zielonogórskiego w dwóch transportach (R-251 i R-284) w dniach 29 VI 1947 r. i 14 VII 1947 r.

³⁶APZG, Urząd Wojewódzki Poznański, Ekspozytura w Gorzowie Wielkopolskim, sygn. 1311, Wykaz ludności z akcji „W” osiedlonej w powiecie zielonogórskim.

³⁷Relacja Jana W. z 20 IX 1997 r. (zbiory prywatne autora).

po akcji „Wisła”. Przesiedlona na te tereny ludność prawosławna stała się zasadniczą bazą dla powstania i rozwoju późniejszej parafii. Od wiosny 1948 roku czynione były starania o pozyskanie obiektu pod przyszłą świątynię. Założycielem i długoletnim proboszczem placówki zielonogórskiej był ks. Mikołaj Proniński. Pierwsze nabożeństwo odprawione zostało 8 września 1948 roku w byłej kaplicy poewangelickiej przy ulicy Wąskiej 5, przydzielonej przez władze pod świątynię prawosławną. Ikonostas i inne przedmioty użytku kościelnego przywiezione zostały z nieczynnej po wojnie cerkwi we wsi Błahodatnoje-Biskupice (pow. grójecki). W pierwszych latach funkcjonowania parafia liczyła około 200 wiernych.

Uoczysta konsekracja odremontowanej i należycie urządzonej świątyni zielonogórskiej odbyła się 5 czerwca 1949 roku. Poświęcenia dokonał ówczesny ordynariusz wrocławski biskup Michał (Kiedrow)³⁸. Podczas nabożeństwa towarzyszyli mu księża: Michał Popiel³⁹, Stefan Biegun⁴⁰, Władysław Kocylowski, Jarosław Tyczyno⁴¹, Wiktor Masik⁴² i proboszcz parafii Mi-

---

³⁸Bp Michał (1883–1951) w 1904 r. ukończył Seminarium Duchowne w Wiatce, a w 1908 r. Akademię Duchowną w Moskwie. Prowadził pracę dydaktyczną m.in. w Seminarium Duchownym w Krzemieńcu i Wilnie oraz w szkole psalmistów w klasztorze św. Onufrego w Jabłecznej. W 1947 r. przyjął święcenia kapłańskie. Sakrę biskupią otrzymał w Moskwie 25 czerwca 1948 r. i czasowo zarządzał Diecezją Białostocko-Gdańską. Od 7 września 1951 r. do 6 listopada 1951 r. ordynariusz Diecezji Wrocławsko-Szczecińskiej.

³⁹Ks. M. Popiel (1886–1961) ukończył studia na Wydziale Starokatolickim Uniwersytetu w Chicago, w okresie międzywojennym obsługiwał parafie na Wołyniu i Łemkowszczyźnie (m.in. Tylawa, Polany, Lipowiec). Od 1946 r. pełnił posługę duszpasterską w Uściu Ruskim i Kwiatoniu. Na Ziemiach Zachodnich organizator i twórca parafii w Kożuchowie, AAN, UdSW, Wydz. III Nierzyskokatolicki, syg. 131/391, także: I. POPIEL, *Gieroičeskij szlak*, t. 1–2, Toronto 1986; *Ciernista droga*, „Przegląd Prawosławny” 1995, nr 4–7.

⁴⁰Ks. S. Biegun (1903–1983) święcenia kapłańskie otrzymał w 1926 r., proboszcz w Słobodzie (1926–1934), wikariusz w Dziśnie (1934–1937), Tumiłowiczach (1937–1942), Królewsczyźnie (04.10.1943), wikariusz w Sosnowcu (02.10.1944), w latach 1944–1945 organizował życie religijne w Cieszynie i na Łemkowszczyźnie (1946–1947) – proboszcz parafii prawosławnej w Boguszy, Królowej Ruskiej i Florynce. Po akcji „Wisła” organizator parafii na Ziemiach Odzyskanych. Proboszcz m.in. parafii w Wałbrzychu (1948–1952; 1955–1971) i Jeleniej Górze (1947–1983), APDWSz, Akta osobowe ks. S. Bieguna.

⁴¹Ks. J. Tyczyno (1917–1999) w 1938 r. ukończył Wileńskie Seminarium Duchowne, święcenia kapłańskie otrzymał 25 grudnia 1941 r. w Pińsku, w latach 1949–1972 proboszcz w Legnicy, w 1972 r. przeszedł do pracy w Diecezji Białostocko-Gdańskiej, proboszcz w Michałowie (1972–1982), urlopowany z powodu choroby (1982–1985), proboszcz katedralnej parafii w Łodzi (1982–1993), a następnie Dziekan Okręgu Łódzkiego. W 1993 r. przeniesiony w stan spoczynku, AMP, Uchwała Św. Soboru Biskupów PAKP nr 60/62 z 28 IX 1962 r., także: APDWSz, Akta osobowe ks. J. Tyczyno.

⁴²Ks. W. Masik (1891–1958) w okresie okupacji pełnił posługę religijną na Łemkowszczyźnie, m.in. w Tylawie; w 1944 r. wywieziony na roboty do Niemiec. Po zakończeniu wojny organizował prawosławne życie religijne na Ziemiach Zachodnich Polski, proboszcz

kołaj Proniński⁴³. Z okazji tej uroczystości biskup Michał nagroził „Błogosłowiennymi Gramotami” parafian Ignacego Tomaszewskiego, Mikołaja Kozłowskiego i Mikołaja Kraško, którzy przyczynili się do uruchomienia placówki duszpasterskiej w Zielonej Górze.

Długoletnim proboszczem parafii był ks. Mikołaj Proniński (1948–1972). W czasie jego posługi przeprowadzone zostały prace remontowe świątyni, zadbano również o jej należyte wyposażenie w utensylia liturgiczne. Według sprawozdania proboszcza: „[...] świątynia dostatecznie wyposażona w konieczne księgi liturgiczne, posiada w dostatecznej ilości szaty liturgiczne”⁴⁴. W 1963 roku „[...] ogólna sytuacja materialna parafii była zadawalająca, a budynek murowany znajdował się w bardzo dobrym stanie. Parafia liczyła około 200 osób”⁴⁵.

Duchowni, jak również wierni wyznania prawosławnego aktywnie współuczestniczyli w działalności ekumenicznej. 7 lutego 1968 roku powołany został Oddział Wojewódzki Polskiej Rady Ekumenicznej w Zielonej Górze. Wiceprzewodniczącym został wybrany ks. Mikołaj Poleszczuk⁴⁶. Już 31 marca 1968 roku odbyło się w Kościele ewangelicko-augsburskim uroczyste nabożeństwo ekumeniczne⁴⁷.

W latach 1972–1974 czasowo obowiązki proboszcza pełnił ks. Mikołaj Poleszczuk z Przemkowa⁴⁸. Prowadził on również naukę religii dla dzieci

---

parafii w Przemkowie (1949–1952), Buczynie i Polkowicach (1949–1958), APDWSz, Akta osobowe ks. W. Masika, także: „Cerkiewny Wiestnik” 1959, nr 5–6.

⁴³Ks. M. Proniński (1902–1982) proboszcz parafii w Zielonej Górze (1948–1972), Lipinach (1958–1960), dekretem bp. Aleksego z 28 XI 1973 r. został w związku z przekroczeniem wieku emerytalnego przeniesiony w stan spoczynku, APDWSz, Akta osobowe ks. M. Pronińskiego.

⁴⁴APDWSz, Roczne sprawozdanie za 1962 rok z parafii w Zielonej Górze.

⁴⁵APDWSz, Parafia Zielona Góra, Sprawozdanie roczne za 1963 r.

⁴⁶Przewodniczącym Oddziału Wojewódzkiego PRE został ks. Bogdan Tymczy-szyn (Kościół polsko-katolicki), sekretarzem ks. Edward Busse (Kościół ewangelicko-augsburski). W skład Prezydium weszli ponadto ks. ks. Zbigniew Heinke (Zjednoczony Kościół Ewangelicki), Leon Dietrych (Polski Kościół Chrześcijan Baptystów) i Michał Podgórny (Kościół Metodystyczny), APDWSz, Pismo Tymczasowego Prezydium Oddziału Wojewódzkiego PRE do Parafii i Zborów Kościołów Członków PRE w Województwie Zielonogórskim z 13 III 1968 r.

⁴⁷APDWSz, Pismo Tymczasowego Prezydium Oddziału Wojewódzkiego PRE do Parafii i Zborów Kościołów Członków PRE w Województwie Zielonogórskim z 13 III 1968 r. W późniejszym okresie funkcję przewodniczącego Oddziału Wojewódzkiego PRE w Zielonej Górze pełnił przedstawiciel Kościoła prawosławnego ks. Antoni Habura.

⁴⁸Ks. M. Poleszczuk (1920–1975) święcenia diakańskie otrzymał 3 kwietnia 1949 r. z rąk abp. Tymoteusza, pełnił posługę diakańską w Terespolu, następnie od 1 czerwca 1949 r. do 7 marca 1951 r. w Białymstoku. 8 marca 1951 r. otrzymał święcenia kapłańskie z rąk bp. Michała, od 10 kwietnia 1951 r. do 15 września 1951 r. pełnił posługę kapłańską w parafii Juskowy Gród na Białostoczczyźnie. 17 września 1951 r. przeszedł do Diecezji

i młodzieży. Następnie parafia była obsługiwana przez okoliczne duchowieństwo prawosławne (m.in. z Koźuchowa, Lipin i Poznania). Był to bardzo trudny okres dla nielicznej zielonogórskiej społeczności prawosławnej, która została pozbawiona stałej i systematycznej posługi duszpasterskiej.

Od 28 lutego do 13 maja 1975 roku parafią w Zielonej Górze opiekował się ks. ihumen Alipiusz (Kołodko)⁴⁹. Poza odprawianiem nabożeństw, otrzymał także misję do nauczania religii wśród młodzieży szkolnej.

Po krótkotrwałym okresie proboszczostwa ks. ihumena Alipiusza, parafię objął ks. Piotr Marczak z Poznania, który zarządzał nią w latach 1975–1986 roku⁵⁰. W tym okresie wykonany został remont wewnętrzny cerkwi, przeprowadzono także malowanie całej świątyni. Z inicjatywy ks. P. Marcza-ka, przy wsparciu bp. Aleksego rozpoczęto w 1978 roku starania o uzyskanie pozwolenia na budowę budynku gospodarczego i plebanii, które miały być ulokowane na placu przycerkiewnym⁵¹. Po otrzymaniu stosownych zezwoleń przystąpiono do prac przygotowawczych. W 1981 roku we wszystkich parafiach odbyła się ogólnometropolitalna zbiórka na budowę domu parafialnego w Zielonej Górze⁵².

Społeczność prawosławna w Zielonej Górze jest narodowościowo mieszana. Stanowią ją Łemkowie, Ukraińcy i Białorusini. W sumie składa się z około 45 rodzin, z czego część zamieszkuje w okolicznych miejscowościach.

Wrocławsko-Szczecińskiej, pełnił posługę w Cerkwi Katedralnej we Wrocławiu, następnie proboszcz w Ługach, obsługiwał jednocześnie parafie w Brzozie i Torzymiu. Od 14 marca 1958 r. proboszcz w Malczycach, po krótkim okresie zostaje przeniesiony do Kolnikowa (przemyskie), gdzie przebywa do 20 sierpnia 1960 r., w 1960 r. ponownie obejmuje parafię w Malczycach. 17 listopada 1964 roku zostaje proboszczem parafii w Przemkowie (1964–1975). Od 31 stycznia 1972 r. do 3 listopada 1974 r. pełnił funkcję Dziekana Okręgu Zielonogórskiego, APDWSz, Akta osobowe ks. M. Poleszczuka, także: AAN, UdSW, III Nierzymsskokatolicki, syg. 68/5, Akta dotyczące ks. M. Poleszczuka.

⁴⁹*Ibidem*, Akta osobowe ks. ihumena Alipiusza (Kołodko), Delegacja służbowa z 28 II 1975 r., Dekret z 13 V 1975 r., ks. Alipiusz od 28 lutego do 11 kwietnia 1975 r. p.o. proboszcza, funkcję proboszcza pełnił od 12 kwietnia do 13 maja 1975 r.

⁵⁰Ks. P. Marczak – 8 kwietnia 1975 r. został przyjęty w skład kleru Diecezji Wrocławsko-Szczecińskiej, proboszcz parafii w Zielonej Górze (1975–1986) i Torzymiu (1975–1994), APDWSz, Akta osobowe P. Marcza-ka, Dekret Nr 119/75 Metropolity Bazyłego z 8 IV 1975 r.

⁵¹APDWSz, Parafia Zielona Góra, Pismo bp. Aleksego do Wydziału do Spraw Wyznań UW w Zielonej Górze z 20 X 1978 r., *ibidem*, Pismo bp. Aleksego do Urzędu do Spraw Wyznań z 14 VIII 1979 r.

⁵²Ogółem zebrano kwotę 104 253 zł, APDWSz, Wykaz nadesłanych przez parafie prawosławne Metropolii ofiar na budowę plebanii w Zielonej Górze.

W latach 1989–2006 obowiązki proboszcza pełnił ks. Antoni Habura⁵³. Jego wyświęcenie na kapłana odbyło się 14 grudnia 1986 roku w zielonogórskiej świątyni. Dzięki staraniom nowego proboszcza w 1995 roku dokonano wymiany pokrycia dachowego. Przeprowadzone zostały również kosztowne remonty wewnętrzne i zadbano o wygląd zewnętrzny cerkwi.

W grudniu 1992 roku dokonano poświęcenia nowo zbudowanego domu parafialnego. Zakończenie kilkuletnich prac było możliwe dzięki pomocy z pozyskanych funduszy przez bp. Jeremiasza, który wielokrotnie odwiedzając parafian „wspierał ich słowem, modlitwą i arcypasterskim błogosławieństwem”⁵⁴.

W pomieszczeniach domu parafialnego odbywały się również próby chóru cerkiewnego prowadzonego przez Helenę Kiernożycką⁵⁵. Wcześniej miejscem spotkań było prywatne mieszkanie parafianki Ludmiły Ujma. Na plebani, w specjalnie przystosowanej sali katechetycznej prowadzone były także zajęcia nauki religii dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i liceum oraz spotkania młodzieży studenckiej i parafian.

W 1998 roku parafia zielonogórska obchodziła uroczyste 50-lecie funkcjonowania. Uroczystościom przewodniczył abp Jeremiasz. W św. liturgii udział wzięli wierni, licznie zgromadzone duchowieństwo oraz władze miasta. Półwieczna obecność prawosławia w Zielonej Górze stała się okazją do licznych wspomnień oraz podsumowania działalności Cerkwi na tym terenie.

Życiu duchowemu parafii towarzyszył jednocześnie stały wzrost liczby wiernych. Z posługi duszpasterskiej korzystali mieszkający w regionie Ormianie i Serbowie. Zwiększyło się również zainteresowanie prawosławiem wśród lokalnego społeczeństwa. Rozwój duchowy parafian szedł w parze z dbałością o wystrój świątyni⁵⁶.

⁵³Ks. A. Habura (1964–2006) w 1985 r. ukończył Prawosławne Seminarium Duchowne w Warszawie, psalmista w Świdnicy (27.08.1985 r.–28.10.1985 r.), psalmista w Zielonej Górze (28.10.1985 r.–14.12.1986 r.), święcenia diakańskie przyjął 7 grudnia 1986 roku, a kapłańskie 14 grudnia 1986 roku z rąk Jego Eksceleńcji Arcybiskupa Jeremiasza, administrator parafii w Zielonej Górze (14.12.1986 r.–26.02.1987 r.), wikariusz w Zielonej Górze (26.02.1987 r.–16.11.1989 r.), p.o. proboszcza w Lipinach (26.03–12.09.1987 r.). 16 listopada 1989 r. mianowany proboszczem w Zielonej Górze, APDWSz, Akta osobowe ks. A. Habury, Dekret Nr 121/6/1989 z 16 XI 1989 r.

⁵⁴A. DUDRA, S. DUDRA, *Prawosławny dekanat zielonogórski 1958–2003*, Strzelce Krajeńskie, s. 71

⁵⁵H. Kiernożycka została mianowana psalmistą parafii w 1986 r., w 1987 r. została nagrodzona orderem św. Marii Magdaleny III stopnia, APDWSz, Dekret bp. Jeremiasza z 21 IV 1986 r., także, AAN, Uchwała Nr 224 Synodu Biskupów PAKP z 9 IV 1987 r.

⁵⁶Zakupione zostały nowe podświetniki i siemiświecznik naprestolny. Dzięki ofiarności Bogdana Juszczaka i parafian możliwe było wykonanie ośmiu nowych okien. Ofiarodawcy indywidualni przyczynili się do poprawy wyposażenia cerkwi w nowe szaty liturgiczne

Intensyfikacji uległa również praca z najmłodszym pokoleniem. Ks. Antoni Habura pełnił funkcję opiekuna Bractwa Młodzieży Prawosławnej na terenie Diecezji wrocławsko-szczecińskiej. W jego ramach odbywały się cykliczne spotkania młodzieży prawosławnej (m.in. w ośrodku prawosławnym w Cieplicach, jak również w poszczególnych parafiach Diecezji). Poza modlitwą, młodzież uczestniczyła w przygotowywanych sesjach o tematyce teologiczno-historycznej. Ważnym elementem spotkań stały się także wspólne wycieczki i zabawy. Dla wielu osób żyjących w rozproszeniu na zachodzie Polski, spotkania Bractwa stanowiły jedną z niewielu okazji, kiedy mogą porozmawiać z innymi prawosławnymi⁵⁷. Podkreślić należy, że z inicjatywy ks. Antoniego Habury powstał także Chór Młodzieżowy Bractwa „Błahodar”.

Ważną rolę w działalności organizacyjnej parafii odgrywał komitet parafialny. Funkcje starostów pełnili m.in. Ignacy Tomaszewski, Mojsiej Kisłacz, Bazyli Korenkiewicz, Piotr Bobulewicz i Szymon Kuncik. Komisją rewizyjną kierowali m.in. Mikołaj Kraśko, Piotr Bureń, Anatol Pleszko, Helena Kiernożycka i Paweł Hapanowicz⁵⁸.

Od 1997 roku rozszerzył się zakres opieki duszpasterskiej. Proboszcz zielonogórski rozpoczął pełnienie posługi duszpasterskiej w zakładach karnych, aresztach śledczych i szpitalach na terenie parafii.

Działalność duszpasterską ks. Antoniego Habury przerwał 12 marca 2006 roku tragiczny wypadek samochodowy⁵⁹. Od 20 marca 2006 roku proboszczem został mianowany ks. Dariusz Ciołka (proboszcz parafii w Koźuchowie i Lipinach)⁶⁰, a następnie, z dniem 1 czerwca 2006 roku obowiązki

---

(Maria i Antoni Biszczyk oraz Maria i Jan Mielezko), nowe obłaczenie prestoła i żer-twiennika (Eugenia Kwinta), dwustronną ikonę procesyjną (Anna Koliczko), darochrani-tielnicę (Maria Gieła) i dywany (Stefania i Michał Duda oraz Stefan Żerelyk). Rodzina założyciela parafii ks. Mikołaja Pronińskiego poniosła koszt pozłocenia utensyli litur-gicznych. Ponadto wewnątrz cerkwi ozdabiają piękne lampady (dar rodzin Tyszkowskich i Gawryluków). Na dachu świątyni umieszczony został podświetlony krzyż (fundacji Szy-mona Kuncika). Darem Piotra Babulewicza jest krzyż znajdujący się przy głównej bramie parafii, A. DUDRA, S. DUDRA, *Prawosławny dekanat zielonogórski...*, s. 73.

⁵⁷Spotkanie młodzieży prawosławnej, „Arche. Wiadomości Bractwa” 2003, nr 1.

⁵⁸APDWSz, Protokoły z zebrań wiernych parafii prawosławnej św. Mikołaja w Zielonej Górze z okresu 1950–1990.

⁵⁹Uroczystości pogrzebowe odbyły się 14 marca 2006 r. Duchowny został pochowany na zielonogórskim cmentarzu. Za zasługi dla Cerkwi ks. Antoni był nagrodzony nabiedren-nikiem (1989), skufią (1992), kamiławką (1996), złotym krzyżem (1997), protoijerujem (1999), palicą (2001) i krzyżem z ozdobami (2004).

⁶⁰Ks. D. Ciołka (ur. w 1966 r.) w 1987 r. ukończył Prawosławne Seminarium Duchowne w Warszawie, święcenia kapłańskie otrzymał w 1987 r., od 28 sierpnia do 12 września 1987 r. diakon w Zimnej Wodzie, od 12 września 1987 r. proboszcz parafii w Koźuchowie i Lipinach, Archiwum Parafii Prawosławnej w Koźuchowie, Akta osobowe, także, AP-DWSz, Dekret Prawosławnego Arcybiskupa Wrocławskiego i Szczecińskiego Jeremiasza

proboszcza zostały powierzone ks. Andrzejowi Dudrze⁶¹.

Wyznawcy prawosławia, obok innych Kościołów i związków wyznaniowych funkcjonujących w Zielonej Górze, wpisują się w wielowiekową tradycję polskiej tolerancji, wzajemnego poszanowania dla występujących różnic obrzędowych i kulturowych. Wielokulturowość, ukształtowana m.in. przez różne religie, jest ważnym fragmentem życia lokalnej społeczności. Cerkiew św. Mikołaja stała się – szczególnie w pierwszych latach po przesiedleniu – istotnym elementem w zachowaniu tożsamości kulturowej i narodowej jej wiernych.

Stefan Dudra

ST. NICHOLAS CHURCH AS THE ELEMENT OF PRESERVING THE IDENTITY OF THE ORTHODOX PEOPLE IN ZIELONA GÓRA

Abstract

The foundation of the orthodox parish in Zielona Góra was connected with the removal of Ukrainians and Lemko people due to the “Wisła” operation in 1947. The origins of the parish go back to mid-1948, when the people started to look for a building for the church. Mikołaj Proniński was the founder and the first priest of the parish in Zielona Góra. The first Holy Mass was celebrated on 8th September 1948 in a post-evangelical chapel in 5 Wąska Street. In the first years of the existence of the parish there were about 200 parishioners.

Mikołaj Proniński was the priest of the parish from 1948 to 1972. He renovated the church and equipped it with liturgical utensils. For a short period of time (1972–1974), Father Mikołaj Poleszczuk was responsible for the parish. He taught religion to children and youth. Then the parish was served by the nearby orthodox priests from Kozuchów, Lipiny and Poznań. It was a difficult period for the small orthodox community in Zielona Góra. They were deprived of constant and regular priest service. After a short period (February–May 1975), when the priest was Ihumen Alipiusz from Poznań, Piotr Marczak (1975–1986) took over the duties. During this period the church was renovated inside and painted.

---

z 20 III 2006 r.

⁶¹Ks. A. Dudra (ur. w 1970 r.) w 1996 ukończył Chrześcijańską Akademię Teologiczną w Warszawie, w latach 1999–2006 Sekretarz Kurii Arcybiskupiej we Wrocławiu, święcenia kapłańskie otrzymał w 2004 r., APDWSz, Dekret nr 277 Prawosławnego Arcybiskupa Wrocławskiego i Szczecińskiego Jeremiasza z 1 VI 2006 r.

Antoni Habura was the priest of the parish in the years 1989–2006. In 1992, the newly built parish house was consecrated. It was used for choir rehearsals and meetings of the orthodox youth. Antoni Habura was responsible for the *Bractwo Młodzieży Prawosławnej* movement in the Wrocław and Szczecin Diocese. In 1997 the priest started to serve in prisons and hospitals in the parish area.

Antoni Habura died suddenly in a car accident on 12th March 2006. Dariusz Ciołka was nominated the next priest on 20th March 2006, and then on 1st June 2006 Andrzej Dudra started his duty as his follower.

The orthodox believers, as well as members of other churches existing in Zielona Góra, are part of a long tradition of Polish tolerance. Multicultural tradition, shaped among others by different religions, is an important fragment of life of the local community. St. Nicholas church became an essential element, especially in the first years after the removal, in preserving the cultural and national identity. The orthodox community in Zielona Góra is multi-national. It consists of Byelorussians, Lemko people, Serbs and Ukrainians. There are about 50 families and part of them live in the villages and towns nearby.